

där dels politikens metafysik – föreställningen om politikens allsmäktighet och allgodhet – hade utvecklats längre än i de flesta andra länder, dels överbelastningen av politiken började bli uppenbar just i mitten av 70-talet. Public choice-skolan försåg såväl samhällsforskare som den offentliga debatten med helt nya redskap för att kritiskt beskriva och granska offentlig maktutövning.

Under de senaste decennierna har allt fler svenskar i sin egen vardag mött politiken som inte bara goda gåvors givare utan också som krävande fogde och med tiden också som sur och grinig givare som lika gärna tar tillbaka som han ger.

PROBLEMATISERAD POLITIK

1900-talet kommer i eftervärldens ögon att framstå som politikens sekel. Politiken kommer förvisso inte

att dö med detta sekel. Men den kommer att problematiseras. Demokratin kommer alltfört att helighållas, men inte den politiska maktutövningen i sig. Frågorna ställs då till politikern och ämbetsmannen – ja, egentligen till oss alla som finns i offentligheten – vad driver er? Vilka värden omfattar ni? Är ni politiker, ämbetsmän, samhällsdebattörer, journalister för att berika er själva, materiellt eller symboliskt? Har ni bara förpliktelser mot er själva och möjligen era nära i familjen? Eller anser ni er ha förpliktelser mot er nästa varhelst ni möter henne i arbetsliv eller ute i samhället i stort?

Det kommer att bli allt svårare för den som är verksam i offentlig tjänst eller i offentligheten att undgå att besvara de egentligen enkla frågorna: Vad tror Du på? Varför söker Du människors förtroende?

Vad vill Du förverkliga i andra människors tjänst?

Dag Hammarskjöld brottades med just dessa frågor livet igenom. Han besvarade dem i "Vägmärken". På pingstdagen 1961 skrev han den sista prosanotering som finns i boken. Där kan man bland annat läsa:

"Ledd genom livslabyrinten vid svarets Ariadnetråd nådde jag en tid och en plats där jag visste att vägen för till en triumf som är undergång och till en undergång som är triumf, att priset för livsinsatsen är försmädelse och förnedringens djup den upphöjelse som är människan möjlig. Sedan hade ordet mod förlorat sin mening eftersom intet kunde tagas ifrån mig."

Mats Svegfors (mats.svegfors @svd.se) är chefredaktör i Svenska Dagbladet.

Förfördelade fördelning

av Helena Rivière

DET FINNS fördelning som är okontroversiell, vård skola omsorg, typ, och det finns "fördelning" som vädjar till människans sämsta sidor genom att locka med en "rättvisa" som omöjligt kan infrias i ett rättssamhälle.

Det enda som händer när sådan "fördelning" ställs i utsikt är att folk blir besvikna och att misstron mot politiken och politikerna befästs. Idén om rättvis fördelning är så självklar för vårt sätt att se, uppfatta och tänka att vi normalt inte fördjupar oss i vad, hur och varför. Det borde vi göra i ett Sverige i utförsbacken. Idén om "fördelning" går längre numera, den har glidit iväg i en missunnsam likformighet, hamnat i populistiska händer som mera ser till det som låter bra än är bra, och på senare tid fått den helsjuka uppgiften att väcka ont blod. Den fientlighet mot eliten vi

"Idén om 'fördelning' går längre numera, den har glidit iväg i en missunnsam likformighet, hamnat i populistiska händer som mera ser till det som låter bra än är bra, och på senare tid fått den helsjuka uppgiften att väcka ont blod."

nu har arbetar med samma logik som främlingsfientlighet och är inte ett dugg bättre.

Med "fördelningen" i sinnet har de som är lagda åt det hållet börjat betrakta staten som huvudägare till

alla inkomster. Det blev ett himla liv när skattereformen sänkte marginalskatterna eftersom folk med högre inkomster fick behålla proportionellt mer av sina pengar än folk med lägre. Det beskrevs som en "inkomstomfördelning".

Det beskrevs to m som att miljarder "flyttades" från låginkomsttagare till höginkomsttagare som nu plötsligt fick pengar över att spara. Vad som hände var ju tvärtom att pengar inte flyttades, de stannade kvar där de hade varit från början. Bara de som anser att låginkomsttagarna självklart äger en viss andel av höginkomsttagarnas pengar kan gråta över utebliven omfördelning. De borde gå till domstol och få ägandeförhållandena utredda.

VARFÖR FÖRDELNING?

Det som inte behöver någon förklaring är värt att fundera på: Varför är omfördelning bra? Fortfarande. Vad är det för fel på klyftor om de bara speglar den individuella förmågan i en social välfärdsstat? Skyddsneten fångar upp dem som ligger illa till,

”Vi har hållit på och fördelat i femtio år nu och kommer nog inte särskilt mycket längre som nation på den vägen. Tvärtom. Vi tappar, samtidigt som klyftorna sägs öka och klassamhället vara på väg tillbaka. Det tyder på att jämlikheten följer en vanlig utvecklingskurva. Stora saker sker initialt när det finns en påtaglig fattigdom att avhjälpa, men när det väl är gjort går kraften ur projektet. Eller också tyder det på att den nya faktorn x inte låter sig omfördelas.”

och de som lyckas de lyckas. Folk avancerar olika fort. Så måste det vara i en dynamisk ekonomi.

Vi har hållit på och fördelat i femtio år nu och kommer nog inte särskilt mycket längre som nation på den vägen. Tvärtom. Vi tappar, samtidigt som klyftorna sägs öka och klassamhället vara på väg tillbaka. Det tyder på att jämlikheten följer en vanlig utvecklingskurva. Stora saker sker initialt när det finns en påtaglig fattigdom att avhjälpa, men när det väl är gjort går kraften ur projektet. Eller också tyder det på att den nya faktorn x inte låter sig omfördelas.

När jag var elva år hade jag i min klass i folkskolan en flicka som hade tretton syskon. Solbritt hette hon. När jag frågade henne vad hon hade fått i julklapp svarade hon: en tandborste. Och jag kan fortfarande känna ilningen av skam i magen för att hon hade fått en tandborste i julklapp. Viljan att mötas på lika villkor går djupt i oss. Vissa skillnader kan man leva med, men inte de som kommer i konflikt med elementär jämlikhet. På den tiden hade fördelningen en uppgift uppenbar för alla.

Idag skulle situationen inte uppstå. Solbritts fjortonbarnsfamilj skulle formellt vara berättigad till så mycket pengar i socialt försäkrings-tillägg att jag inte ens vågar tänka på det. Svårigheten nu är mindre att undanröja materiell nöd än att avgöra när och hur omfördelningen går till överdrift, hur och varför den är kontraproduktiv, uppmuntrar fel

saker, fel beteende. Problemet idag är att välfärden som försörjningsform i praktiken gör sig omöjlig därför att ingen vill ta itu med de inneboende konflikterna.

RÄTTVISA, JÄMLIKHET, SOLIDARITET.

Omfördelning är det sammanfattande svaret på socialdemokratiska grundvärderingar som rättvisa, jämlikhet och solidaritet. I diskussionsunderlaget till det nya programarbete socialdemokraterna nu drar igång inför 2000-talet vill de omfördela ”ekonomiska resurser”, ”inkomster och förmögenheter”. Idag kan ”ekonomiska resurser” mycket väl vara just den x-faktor som ger ekonomisk utdelning men som inte gärna går att stycka av utan att den tvärdör. ”Inkomster och förmögenheter” är heller inte allmän egendom. Med vilken rätt ger man sig på ”inkomster och förmögenheter”? Själva ordet ”fördelning” betyder mycket riktigt ”utportionering” eller ”tilldelning” och hur utdelandet ska gå till vill socialdemokraterna att socialdemokrater tänker sig in i.

Nu är det här ett underlag för diskussion och diskussionen kommer kanske fram till att man ska låta ”ekonomiska resurser” och ”förmögenheter” vara ifred, att de ofta är resultatet av betydelsefulla insatser, att man inte ska jaga ut dem ur landet genom att ge fritt fram för tjyvsamhället, att äganderätten när allt kommer omkring är en av

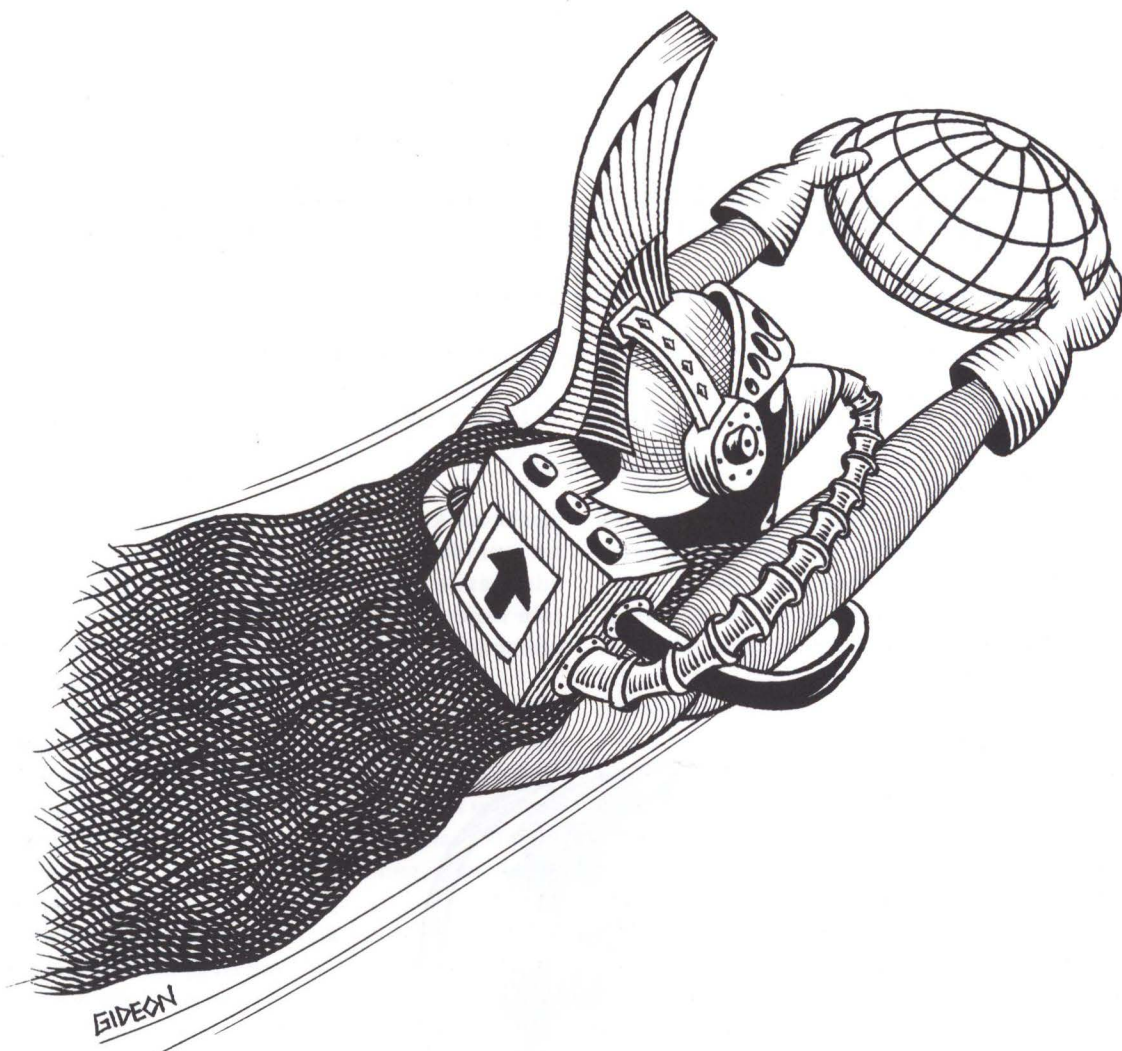
människans fundamentala drivkrafter och en grundpelare i det civila samhället.

Men det är ändå märkligt att socialdemokratin av idag tar så djupt intryck av Schyman och socialismen att de talar om ”förmögenhetsfördelning” och har invändningar mot ”den rådande fördelningen”. Jag tror nu inte att de kommer att jaga folk från gård och grund, men aptiten på andras pengar har de facto ökat. Det kanske är den andra betydelsen av ordet ”fördelning” de är inne på: att ”sönderdela”, att ”pulvrисera”.

De formulerar sig som om de kände ovilja inför det önskvärda, som ambition, driftighet, sparsamhet, autonomi, hälsa, kultur. Allt sådant är ojämnt fördelat. Därför, menar socialdemokraterna, räcker det inte med att ge människor ”lika chanser”, de vill också ”korrigera det faktiska resultatet”, vilket snedvrider drivkrafterna: allt tas ner till att bli lika bra som allt annat. Är du skötsam så är det bra. Har du aldrig gjort ett skapande grand och sitter fast i skiten för att du ingenting har att erbjuda, så är det också bra. Då får du kompensation för att andra är bättre än du. Jämlikheten ”korrigerar det faktiska resultatet”. Allt dras sakta ner i såsen.

ENGQVIST LIBERAL OMFÖRDELARE?

Så när Lars Engqvist säger sig vilja vända tillbaka till de socialdemokratiska grundvärderingarna säger han mycket riktigt rättvisa, jämlik-

het, solidaritet för han vet att de orden faller i god jord. Dum är han inte och rollen som välgörare passar honom. Det låter fint när han klipper till med att socialbidraget är för lågt i många kommuner (DN 13/11-98). Han vill ge ”de som har det sämst” ett ”drägligt liv”, precis som om sociala bidrag fortfarande var nådemedel som på Solbritts tid och inte en fritt svävande ”skälig levnadsnivå”.

I själva verket drar socialtjänsten ca 100 miljarder om året, enligt Socialstyrelsens generaldirektör Kerstin Wigzell, nästan lika mycket som sjukvården med sina 130 miljarder.

Lars Engqvist vet att socialbidragen är grundbulten för hela socialförsäkringssystemet. Socialbidragen

sätter ribban för allt annat, och det hjälper dessvärre inte att införa nya bidrag för att komma bort från just socialbidragen eftersom bidragen i sig är lika deformerande vad de än kallas.

Den välvilliga gest för bidragstagarna han gör skickar stötvågen vidare genom hela välfärdsapparaten. Det är rena ödesdramat. En rad följdproblem uppstår eftersom de vanliga knegarna, som betalar de mycket höga skatterna, själva knappast lever så mycket bättre än dem som uppbär socialbidrag.

Ska det vara mera lönsamt att gå på bidrag än på a-kassa? Om inte får han höja a-kassan också. Ska det då vara mera lönsamt att gå endera på bidrag eller a-kassa än att ta ett lågavlönat jobb? Om inte får han dra

hela löneskruven några varv uppåt, vilket får till följd att än fler hamnar utanför arbetsmarknaden, osv i en negativ spiral.

Såvida inte Lars Engqvist tänker riva hindren för arbete och sänka skatterna kraftigt så att de som jobbar kan bryta den onda cirkeln och försörja sig själva. Vilket innebär att statens kassagrepp om medborgarna minskar, vilket är liberal politik.

Allt Lars Engqvist ville göra var att omfördela till dem som har det sämst och så finner han sig bäst göra det med liberal politik. Tänk så det kan bli.

Helena Rivière (helena.riviere@swipnet.se) är bokförläggare och samhällsdebattör.